

İKLİM DEĞİŞİMİ VE İKLİM POLİTİKALARI

Son yıllarda yaşanan afetler çoğunlukla iklim değişimiyle ilişkilendirilse de, bu olayların temel sebepleri arasında yanlış arazi kullanımı ve insan faaliyetleri öne çıkmaktadır. İklim, yalnızca meteorolojik olayların ortalamalarından ibaret değildir; bu olayların olasılıkları ve ekstrem değerleri de dikkate alınarak analiz edilmelidir.

Giriş

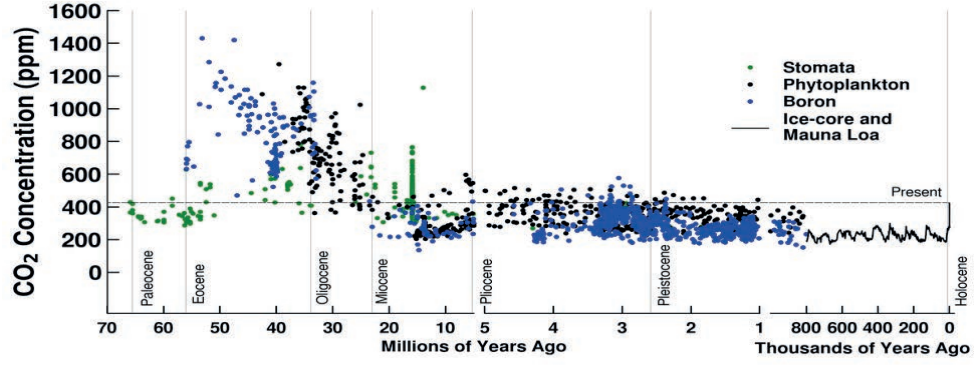
İklim değişimi, tarihsel olarak dünyanın doğal döngüsünün bir parçası olarak değerlendirilse de, özellikle sanayileşme süreciyle birlikte insan faaliyetlerinin etkisi bu sürece yapay bir hız ve derinlik kazandırmıştır. Günümüzde küresel ısınmanın tetiklediği iklim değişimi, uluslararası gündemin merkezinde yer almaktadır. Devletler, küresel kuruluşlar ve büyük şirketler bu süreci yönetme iddiasıyla çeşitli politika ve mekanizmalar üretmektedir. Ancak bu politikaların ne ölçüde doğayı ve ekosistemleri koruma amacı taşıdığı, ne ölçüde ekonomik çıkarlar doğrultusunda şekillendiği ciddi biçimde sorgulanmalıdır.

Özellikle son yıllarda öne çıkan karbon ticareti mekanizmaları, bu sorgulamayı daha da önemli hale getirmiştir. Atmosfere salınan karbonun piyasalaştırılması ve metalaştırılması yoluyla geliştirilen bu sistem, iklim değişiminde etkin olan ekonomik yapının dönüşümünde belli merkezlerin varlığının devamını mümkün kılma arayışı olarak değerlendirilebilir. “Gezeğin kurtarılması” söylemi altında meşrulaştırılan bu tür uygulamalar, doğanın korunmasından ziyade yeni bir finansallaştırma sürecine kapı aralamaktadır. Hangi değerlerin, kimin yararına “kurtarıldığı” sorusu ise çoğunlukla yanıtsız bırakılmaktadır.

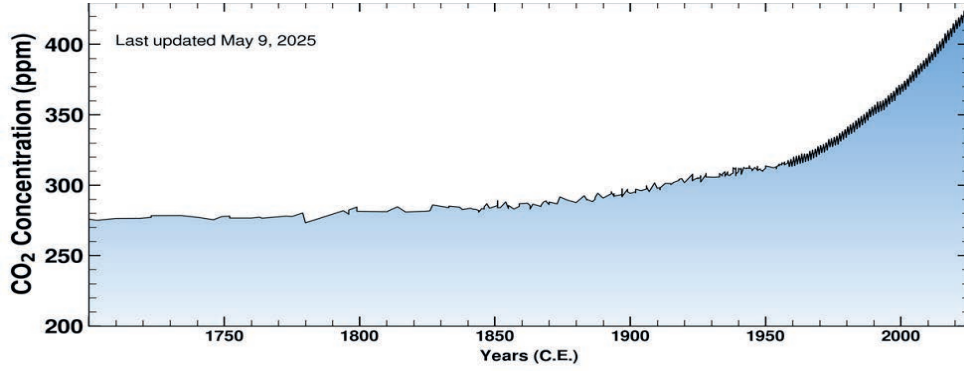
Karbon emisyonlarının tarihsel sorumluluğunu taşıyan ülkeler ve çok uluslu şirketler, aynı zamanda bu sürecin ekonomik ve politik yönlendiricisi konumundadır. Bu durum, iklim politikaları üzerinden yürütülen sistemin adaletli olup olmadığını, yeni bir sömürü biçimi mi oluşturduğu yoksa gerçekten yapısal bir dönüşüm mü hedeflediğini tartışmaya açmaktadır. İklim politikalarının uygulamada nasıl işlediğini ve bu süreçte hangi aktörlerin hangi araçlarla etkili olduğunu anlamak, sadece çevresel değil aynı zamanda toplumsal ve ekonomik süreçler açısından da büyük önem taşımaktadır.

İklim Değişimi Tarihsel Süreç

Dünya’nın iklimi, jeolojik zaman ölçeğinde sürekli değişim göstermiştir. Ancak günümüzde üzerinde en çok konuşulan “iklim değişimi”, atmosferde insan kaynaklı salınan sera gazlarının birikmesi ile hızlanan küresel ısınma olgusudur. Dünya geçmişi itibarıyla birçok farklı süreçlerden geçmiştir. Atmosferdeki karbon birikimi milyon yıllar öncesinde de çok yüksek değerleri görmüştür. (Grafik-1)

Uzun milyon yıllar içerisinde atmosferde bulunan karbondioksit miktarı, son milyon yıl içerisinde daha sistematik bir durum izlemiştir. Son yüz yılda ise insan kaynaklı olduğu kabul edilen karbon değişimi hızlı bir artış göstermektedir (Grafik-2).

Toplumsal açıdan sorun oluşturan tüm meteorolojik olaylar ise küresel ısınmaya bağlı iklim değişimi ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak tarihsel süreç içerisinde küresel ısınma ile ilişkilendirilemeyecek birçok olay yaşanmıştır (Tablo-1). Olayların etkisi nüfus yoğunluğu ile değişmektedir. Olayların yaşandığı zamanlardaki nüfus yoğunluğu dikkate alınarak, tarihsel olaylar günümüz olaylarını anlamak açısından önemli bir kaynak olabilir. Meteorolojik olayların afete dönüşmesinde, meteorolojik olayın sorumlu tutulması sistemin anlaşılabilmesini zorlaştırır. Bu anlamda iklim değişim süreci sadece doğal afetler ile ele alınabilecek bir süreç değildir.

Tablo-1 Kayıtlı Tarihsel Yaşanmış Bazı Meteorolojik Olaylar ve Sonuçları

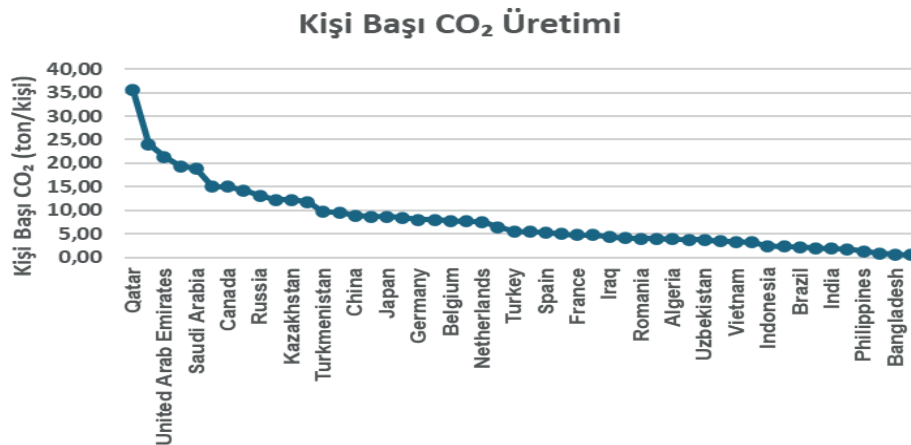
Yıl	Olay Yeri	Türü	Etkileri ve Sonuçları
M.Ö. 2000+	Mezopotamya, Çin, İndüs Vadisi, Doğu Akdeniz, Mısır	Kuraklık	Sümer Kuraklığı (4.2k Olayı)- Sümer, Akad ve Mısır gibi uygarlıklar çöktü.
1099	Hindistan	Ganges Nehri Taşkını	Binlerce insan hayatını kaybetti; tarım alanları büyük zarar gördü.
1342	Orta Avrupa	Aziz Mary Magdalene Sel Felaketi	Aşırı yağışlar nedeniyle Almanya ve çevresinde tarihi büyük taşkınlar yaşandı.
1315-1317	Büyük Avrupa Kıtlığı	Uzun süreli yağışlar, serin hava	Milyonlarca insan açlıktan öldü, sosyal huzursuzluklar ortaya çıktı
1887	Çin	Huang He Nehri Taşkını	900.000'den fazla kişi öldü, tarım çöktü

1930'lar	ABD (Dust Bowl)	Kuraklık + Tarım hataları	Tarım ekonomisi çöktü, göç arttı, milyonlarca insan etkilendi
1931	Çin	Yangtze Nehri Taşkını	2 milyonun üzerinde can kaybı; modern tarihin en büyük doğal afetlerinden biri.
1947	Hollanda ve Belçika	Hollanda Kuzey Denizi Taşkını	Deniz seviyesinin yükselmesi sonucu yüz binlerce kişi yerinden oldu.
1953	Kuzey Denizi Fırtına Taşkını (Hollanda)	Fırtına + Denizde yükselme	2.500 kişi öldü, deniz seti politikaları değişti
1965	Kuraklık (Hindistan)	Hindistan	Yağış eksikliği nedeniyle kıtlık ve açlık baş gösterdi.
1970	Doğu Pakistan (Bangladeş)	Bhola Kasırgası ve Sel	500.000'den fazla kişi öldü; bölge sular altında kaldı.
1998	Çin	Yangtze Nehri Sel Felaketi	14 milyon kişi evsiz kaldı, ekonomik zarar dev boyutlardaydı.
2003	Avrupa Sıcak Hava Dalgası	Aşırı sıcaklar	70.000'e yakın kişi öldü, yaşlı nüfus büyük zarar gördü
2005	ABD (New Orleans)	Katrina Kasırgası ve sel	1.800+ can kaybı, 100 milyar doları aşkın zarar; altyapı tamamen çöktü.
2010	Pakistan	Sel Felaketi	20 milyon kişi etkilendi, yaklaşık 2.000 can kaybı yaşandı.
2019	Hindistan	Kuraklık	600 milyon kişi risk altındaydı, içme suyu krizleri yaşandı
2021	Almanya ve Belçika Sel Felaketleri	Aşırı yağışlar, taşkın	200+ kişi öldü, modern Avrupa'daki en yıkıcı sellerden biri

Emisyon Kaynakları

Yıllık yaklaşık 40 milyar ton olan CO₂ üretiminin kişi başı dağılımı ülkelere göre çok farklılıklar göstermektedir (Grafik-2). Bu dağılım ülkelerin zenginlikleri ile paralel olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, salınan her kirleticinin karşılığında zenginleşme olmuştur, şeklinde ifade edilebilir. Doğanın doğal sürecinin değişimi sadece sera gazları ile değil diğer faaliyetler ile de değişmektedir. Süreç, doğal kaynak ya da doğal alan kullanımı açısından değerlendirildiğinde, atmosferin sınır tanımaz özelliğinin toplumsal gelişim süreçlerindeki etkisi dikkate alınması gerekir. Bu süreç sosyo-ekonomik yapıyı doğrudan etkilemektedir. Sadece toplam emisyon üretimleri üzerinden değil, geçmişteki yük hesaplarıyla birlikte kişi başı üretimlerin dikkate alınmasını zorunlu kılmalıdır.

Grafik-3 Kişi Başı CO₂ Üretimi

İklim ve Sosyo-Ekonomik Süreçler

İklim değişimi süreci uzun erimli bir süreçtir. Bu süreç uzun erimli olarak ele alındığında, bilimsel keşifler ile uluslararası mutabakatların önemi ortaya çıkmaktadır. Uluslararası mutabakatların izlediği süreç iklim değişimi ile ilgili oluşturulacak politikaların temelini oluşturmaktadır. Bu süreç doğanın finansallaştırılmasına uzanan bir süreci göstermektedir (Tablo-2)

Tablo- 2 İklim Değişimi Sürecinin Diğer tarihsel Yönleri ile Ele Alınması			
Dönem / Yıl	İklim Değişimi Tarihsel Süreci	Tarihsel Ekonomik Buhranlar	Olası Etkileşim ve Yansımalar
1824	Joseph Fourier; İlk kez Dünya atmosferinin sera etkisi yaratarak, ısındığını kavramsallaştırıldı		
1859	John Tyndall; Karbondiyoksit ve su buharının ısıyı hapsedtiğini deneysel olarak kanıtladı.	Uzun Depresyon	Sanayi üretiminin yavaşlaması, Avrupa’da sera gazı emisyonlarındaki artışı biraz frenledi.
1873 – 1896	—	Aziz Mary Magdalene Sel Felaketi	Aşırı yağışlar nedeniyle Almanya ve çevresinde tarihi büyük taşkınlar yaşandı.
1896	Svante Arrhenius; Atmosferdeki CO ₂ düzeyi arttıkça küresel sıcaklığın da yükseleceğini ilk kez nicel olarak öngören modeli geliştirdi.	—	Krizin geride kalışı, bilim insanlarının iklim modellerine (ve fonlara) daha fazla odaklanmasını sağlamıştır.
1929 – 1939	—	Büyük Buhan	Küresel ticaret ve sanayi faaliyetlerindeki çöküş, kısa süreli de olsa emisyon artışını yavaşlatmış; fakat finansal koşullar bilimsel projelere ayrılan bütçeyi kısıtlamıştır.
1958	Keeling Eğrisi oluşturuldu	—	Savaş sonrası ekonomik büyüme ve kaynak bolluğu, uzun vadeli hava gözlemleri için altyapı ve fon imkânı sağlamıştır.
1970	Çevre Ekonomisi Gündem Oldu; E.F. Schumacher, Herman Daly gibi düşünürlerin etkisi		“Doğal sermaye” kavramını ortaya attı.
1973 – 1980	“Küresel ısınma” terimleri gündeme geldi; IPCC kuruluş hazırlıkları (1988’e kadar)	Petrol Krizi	Birincil enerji kaynağı petrolün maliyetinin artışı, ülkeleri hem enerji verimliliğine hem de alternatif (fosil olmayan) enerji AR-GE’sine yönlendirdi; aynı zamanda emisyon tartışmalarını körükledi.
1987	Brundtland Raporu		Sürdürülebilir kalkınma kavramı kapsamında doğanın sunduğu ekosistem hizmetlerin, ekonomik sistemlerden nasıl değerlendirileceği konusu tartışmaya açılmıştır.
1988	IPCC kuruldu	—	Uluslararası işbirliği ruhu, 1980’lerin sonunda ekonomik toparlanma başladı.

1992	Rio Zirvesi, BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda İklim Değişimi Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kabul edildi	—	Ekonomik yeniden yapılanma ve küreselleşme, çevre koruma görüntüsünü global siyasetin merkezine taşıdı.
1997	Kyoto Protokolü (1997) imzalandı (COP3)		Karbon kredisi ticareti fikri hayata geçirildi. Ormanlar ve karbon tutma alanları, ticari birer varlık olarak görülmeye başlandı.
1998		Asya Finansal Krizi	Gelişmekte olan ülkeler krizin etkisiyle taahhütlere katılımı erteledi; finans sıkıntısı, Kyoto mekanizmalarının hızla uygulanmasını yavaşlattı.
1999	Doğal Kapitalizm (Paul Hawken, Amory Lovins ve L. Hunter Lovins)		Doğal sermayenin sürdürülebilir ekonominin temel unsuru olduğu vurgulandı.
2005	Kyoto Protokolü yürürlüğe girdi (COP11/CMP1) AB Emisyon Ticaret Sistemi (EU-ETS) resmen devreye girdi; karbon piyasaları aktif hale geldi.	—	Protokolün devreye girdiği dönem, petrol ve emtia fiyatlarının görece istikrarlı olduğu bir toparlanma sürecine denk geldi.
2008 – 2009		Küresel Finans Krizi	Finansman kaynakları daraldı, karbon piyasalarına ve temiz enerji projelerine sermaye akışı azaldı.
2010	Ekosistem ve Biyoçeşitliliğin Ekonomisi (TEEB) Raporu,		Doğanın ekonomik değerini ölçmeyi önerdi.
2010 ve sonrası	İklim Değişimi Süreci		Yeşil tahviller, biyoçeşitlilik kredileri ve doğa bazlı finansman araçları yaygınlaştı
2015	Paris Anlaşması imzalandı (COP21/CMP11)	—	Sürdürülebilir kalkınma gündemi, büyük uluslararası anlaşmayı mümkün kıldı.
2020 – 2021		COVID-19 Ekonomik Daralması	Küresel emisyonlar geçici olarak düştü; “İyileşme” paketleri içinde yeşil yatırımlar ve net sıfır hedefleri öne çıktı.
2021	Dasgupta Raporu		Doğal sermayenin geleneksel finansal sistemlere entegre edilmesi gerektiği belirtildi.
2021	BM Özel Temsilcisi Mark Carney		Glasgow Net Sıfır Finansal İttifakı (GFANZ, 2021) olarak bilinen toplantı öncesi, 45 ülkede 450'den fazla finansal firmadan oluşan bir konsorsiyum, birleşik şirketlerin toplam varlıklarının yılın başındaki 5 trilyon dolarlık değerinin 130 trilyon dolara yükseldiğini belirtti

2021	Glasgow İklim Paktı (COP26/ CMP16)		Glasgow Net Sıfır İçin Finansal İttifak (GFANZ, 2021) gibi girişimler, doğanın finansallaştırılmasını hızlandırdı. Yeşil tahviller, doğa bazlı finans araçları ve sürdürülebilir bankacılık gibi uygulamalar arttı. 2021'in ikinci yarısında küresel emtia ve üretim girdi fiyatlarındaki keskin yükseliş; çip, konteyner ve enerji tedarikindeki darboğazlarla birleşerek hem enflasyonu tetiklemiş hem de büyüme risklerini artırdı.
2021	Türkiye Paris Anlaşması'nı onayladı; Net sıfır hedefleri tartışılmaya başlandı	—	Pandemi sonrası ekonomik teşvikler, özellikle enerji dönüşümü ve yeşil finansman odaklı programlarla şekillendi.
2022 – 2023	Net sıfır hedefleri ve İklim Kanunu çalışmaları	Enflasyon ve Enerji Krizi	Rusya-Ukrayna savaşıyla enerji arz güvenliği odaklı politikalar, iklim önceliklerini gölgeledi; aynı zamanda fosil yakıt bağımlılığının yeniden tartışılmasına yol açtı.
2022 – 2025	Türkiye 2053 net sıfır hedefini açıkladı; İklim Kanunu tasarıları	—	Güncel iklim mevzuatı hazırlıkları, yüksek enflasyon ve enerji maliyetleri nedeniyle hem sosyal hem de ekonomik adalet boyutlarıyla sorgulanıyor.

İklim Değişimi Nasıl Sunuluyor?

Son yıllarda yaşanan afetler çoğunlukla iklim değişimiyle ilişkilendirilse de, bu olayların temel sebepleri arasında yanlış arazi kullanımı ve insan faaliyetleri öne çıkmaktadır. İklim, yalnızca meteorolojik olayların ortalamalarından ibaret değildir; bu olayların olasılıkları ve ekstrem değerleri de dikkate alınarak analiz edilmelidir. Dünya tarihi boyunca iklim değişmiş ve değişmeye devam etmektedir. Meteorolojik olayların afete dönüşmesinin gerçek nedenlerinin gizlenmesi amacıyla sorunlar atmosferde biriken sera gazlarının neden olduğu iklim değişimi ile açıklanmaya çalışılmaktadır.

İklim Değişimi ve Hava Kirliliği Öncelemesi,

Atmosfere salınan gazlar nedeniyle atmosferi için iç içe geçmiş iki ayrı sınav veriyor. Küresel ısınmanın motoru

olan sera gazları aynı zamanda kentlerin ve doğal alanların ciğerlerini de tıkamaktadır. Bu durum bize karışık bir tablo ortaya çıkıyor.

Sel ve taşkın gibi olayların felaketlere dönüşmesi öncelikle kent planlamasındaki aksaklıklar, su kirliliğinin asıl sebebi ise havada biriken sera gazları değil, endüstriyel deşarjlardır. Önceliğimiz, atmosferi ve ekosistemleri korumaksa, hava kirliliğine karşı acil önlemler almak, iklim değişimine neden olan gazlarında sistemden çekilmesine neden olacaktır.

Meteorolojik Gerçekler: Yağış ve Sıcaklıklarda Neler Oluyor?

Yağış Ölçümleri: Türkiye’de uzun dönemli veriler, yağış miktarında anlamlı bir azalma ya da artış göstermiyor. Dağılım ve şiddet paternlerinde de çarpıcı bir değişim olduğuna dair tutarlı kanıt bulunmuyor. Standart süreli yağışlar açısından ise uzun süreli ölçüm istasyonlarında ölçülmüş yağışları şiddet bakımından yenileyen yağışların oluşmadığı görülmektedir.

Sıcaklık Eğilimleri: Sıcaklık ölçümlerinde genel bir ısınma eğilimi görülüyor. Ancak, konunun daha net olarak belirlenebilmesi için, meteoroloji istasyonlarının etkilendiği alanlardaki fiziki değişiklikler ve kent ısı adası etkileri de göz önünde bulundurularak hesaplamaların yenilenmesi gerekir.

Su Kaynakları: Kirlenme mi, Azalma mı?

Türkiye'nin yüzeysel su kaynakları yıllık ortalamada 180 milyar metreküp ile 62 milyar metreküp arasında değişir. Ortalaması 95 milyar metre küptür. Su konusunda yaşanan en büyük sorun kirliliktir. Su kaynaklarının miktar olarak değişimi yağışlar ile birlikte değerlendirildiğinde, iklim değişimi ile ilişkilendirilemez. Ancak, bölgesel ve alt havzalarda su kaynaklarının azalması ve hatta bazı yerlerde tamamen kurumasına tanık olmaktadır. Bu durum, havzaların kullanımı ve diğer su kullanımlarıyla ilgilidir. Havzalarda suların hızlı bir şekilde kirlendiği ve hatta bazı kaynakların geri döndürülemeyecek ölçüde kirlenmesi ise iklim değişimi ile değil, kirlilik ile ilgili bir sorundur. Havzaların kuruması ya da kirlenmesi atmosferik koşullara bağlanamaz. Asıl sebep; havzaların amaç dışı kullanımı ve su kullanımındaki artışlardır. Plansız su kullanımı ve sanayi atıklarının arıtılmadan doğaya bırakılması önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu alanda politikalar için öncelikle "iklim değişimi" yerine su havzalarının kullanım ve kirlilik yönünden denetimlerine odaklanmalı.

Sel ve Taşkınlar;

Jeolojik zaman içinde oluşan doğal akış yataklarında gerçekleşen yapılaşmalar, geçirimsiz zemin kaplamaları ve yetersiz kanalizasyon altyapıları, olağan yağışları felakete çevirebiliyor. Bu anlamda bakıldığında meteorolojik parametreleri mühendislik hesapları kapsamında dikkate almamış kentlerin "iklim değişimine dirençli şehirler" haline dönüştürülmesi söylemi gerçekleri örtmeye çalışmaktan başka bir şey değildir. Mevcut meteorolojik verilere dayanıklı olmayan kentlerin iklim değişimine dirençli hale getirilmesinden söz edilemez. Kentler için iklim değişiminden önce iklimi konuşmak gerekir. Geçmişten beri ölçülen, gerçekleşeceği öngörülen ve hatta uç değerlerde olmayan meteorolojik olaylara direnemeyen kentlerin, değişen iklim koşullarına nasıl dirençli hale getirileceği sorusu ise yanıtız kalmaktadır.

Orman Yangınları;

Ülkemizde orman yangınlarının sayısı olarak %90'dan fazlası ve yanan alanların %97'si insan kaynaklı etkilerden kaynaklanmaktadır. Yanan alanların ise sadece %3'ü doğal nedenler ile çıkan yangınlar nedeniyle yanmaktadır. Meteorolojik koşullar yangınlar başladıktan sonra çok belirleyici olur. Normal koşullarda orman yangınlarının başlayabilmesi için ortam sıcaklığının 200 dereceyi geçmesi gerekiyor. Sıcak, kuru ve rüzgârlı günlerde çıkan yangınların söndürülmesi çok zorlaşır. Bu anlamda, artan orman yangınlarının iklim değişimine bağlanması toplumu yanıltmak anlamındadır.

Tarım ve İklim;

Tarımda ürün seçimi iklim koşullarına göre yapılır. İklim gerçekleşebilecek meteorolojik olayların sınır ve gerçekleşme ağırlıklarını belirler. Her yıl meteorolojik olaylar birbirinin aynısı ya da tekrarı değildir. Ancak, tarımsal verim her sezon meteorolojik olaylar kadar toprak kalitesi, gübre kullanımı ve tohum gibi faktörlere bağlı. Verim sorunlarını iklim değişimine indirgemek, karmaşık tarımsal dinamikleri gölgede bırakır.

"Net Sıfır" Hedefi ve Çelişkiler;

"Net sıfır emisyon", belirli bir dönemde atmosfere salınan sera gazı miktarının; ormanlaştırma, karbon yakalama veya depolama teknolojileri gibi yöntemlerle dengelenerek sıfıra indirilmesi demektir. Ne var ki bu yaklaşım, vaat edildiği kadar basit ve etkili değildir.

Ormanlaştırma tuzağı: Ağaç dikmek elbette önemlidir. Fakat ormanlık alanların hızla tahrip edildiği bir dünyada ağaç dikimi söylemi çelişkili kalır. Üstelik orman ekosistemleri yalnızca ağaçlardan ibaret değildir. Bitki çeşitliliği, toprak dokusu ve yerel su döngüsü bütünlüğü sağlanmadığında yeni ormanlar da gerçek anlamda işe yaramaz.

Karbon Yakalama ve Depolama (CCS) Teknolojileri: Bu yöntem teorik olarak emisyonları dengeler. Ancak

pratikte, 1 ton CO₂ yakalamak için harcanan enerji eşdeğeri neredeyse 500 litre petrol kadardır. Bu döngü hem karbon vergilendirmesinde hem de enerji politikasında yeniden sorgulanmalıdır.

Emisyonların Kaynağında Önlenmesi: Bu en önemli yoldur. Bu durum öncelikle hava kirliliğini önleyeceği içinde çok anlamlıdır. Hava kirliliğinin azaltılması hem insan sağlığını hem de ekosistemleri korur. Kömürlü termik santraller ve çimento fabrikalarının filtre, baca gazı arıtma sistemleri zorunlu olmasına rağmen yıllardır uygulanmamaktadır. Bu önlemler sürekli ertelenmektedir. Bu önlemlerin önceliklendirilmesi uzun süreli iklim değişimi kısa süreli ise hava kirliliği, asit yağışları, tarım ve orman alanları ile su kaynakları üzerinde kısa sürede iyileşme yönünde etki sağlar.

Finansallaşma: Net sıfır hedefleri, günümüzde büyük oranda karbon piyasaları ve “yeşil finans” ağlarıyla destekleniyor. Oysa bu yapı, doğayı bir metaya çevirirken esas amacını “ekonomik çıkarları güvence altına almak” olarak belirliyor. Türkiye’de hazırlanan İklim Kanunu tasarısının bu modele dayanması, sermaye dostu bir paket sunma riskini beraberinde taşıyor.

Karbon Ticareti: Çözüm Değil, Yeni Bir Pazar

Karbon piyasaları, atmosfere salınan sera gazlarını bir metaya dönüştürerek “kirlileme hakkı” alım-satımına dayalı bir ticari mekanizma yaratır. Bu sistemde şirketler ya da ülkeler, kendi emisyonlarını azaltmak yerine başka coğrafyalardaki “karbon kredisi” projelerini satın alarak salımlarını meşrulaştırabiliyor. Örneğin tropik ormanların korunmasına yönelik bir proje satın alan bir ülke, kendi termik santralinden çıkan karbonu dengelemiş sayılabiliyor. Ne var ki bu yaklaşım; gerçek bir emisyon kesintisi sağlamaktan çok, kirliliğin finansal araçlar aracılığıyla “örtbas edilmesi” işlevi görüyor.

Oysa atmosferde biriken karbonu azaltmanın özü, karbonu fiyatlandırmak değil; toplumsal üretim ve tüketim kalıplarını kökten dönüştürmektir.

Mevcut politikaların çoğu, tüketim alışkanlıklarımızı sorgulamak yerine “daha az kirliletici” ama hâlâ aşırı enerji yoğun modelleri sürdürmeye çalışıyor. Böylece gerçeklerle yüzleşmek yerine, sorunları sadece iklim değişimi üzerinden geleceğe ertelemiş oluyoruz.

İklim Değişimi, Salt Bir Çevresel Sorun Değil: Sorun ekonomik, politik ve toplumsal eşitsizliklerin ortaya koyduğu bir adalet ve mülkiyet sorunudur. Bugünkü iklim üzerinden yürütülen politikalar, yapısal kökenleri ele almadan, yüzeyde kalan ve sermaye çevrelerini memnun eden çözümlerle yetiniyor. Gerçek bir dönüşüm için, doğayı meta olarak görmekten vazgeçip onu hepimizin ortak yaşam alanı olarak tanıyan, bütünsel yaklaşımlar inşa edilmelidir.

Paris Anlaşması gibi küresel düzeyde imzalanan metinler, ülkeleri sera gazı azaltımına çağırırsa da taahhütlerin büyük bölümü anlaşmalarının merkezine kirliliği azaltan değil, “karbon ticareti” mekanizmaları, salım haklarının piyasa üzerinden el değiştirmesini hedefliyor.

Böylece, üretim ve tüketim ilişkileri sorgulanmadan, “kirlile ve öde” anlayışı yeni bir emtia piyasası olarak büyümeye devam edecektir. Bu sistemin çalışmasını sağlayabilmek için ülkelerde yasal ayaklarını oluşturmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde İklim Kanunu bu kapsamda gündeme gelmiştir.

İklim Kanunu Süreci

Ülkemizin Paris Anlaşmasını uzun süre bekleştikten sonra hızlı bir şekilde onaylamasının sera gazları ile ilgili bir süreç değildir. Anlaşmanın imzalanıp meclis onayından geçiş hızına paralel olarak ilgili birimlerin kurulması ve yeni kurulan birimlere verilen görevlere bakıldığında asıl derdin sera gazları olmadığı anlaşılmaktadır.

İklim Kanunu teklifi TBMM’ne geldiğinde ise durum daha net olarak anlaşılmıştır. Kanun tasarısının ilk bölümlerinin tanımları ve genel ifadeleri ile kanunun iklim ile ilişkilendirilmek istendiği anlaşılmaktadır.

Kanunun özellikle üçüncü bölümünden sonra oluşturulan tüm yapıların ve araçların tamamen bir ticari oluşumun parçası olması yönünde olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin İklim Kanunu tasarısı ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkisi,

Avrupa Birliği (AB) 2021 tarihli Avrupa İklim Kanunu (EU 2021/1119) çerçevesinde şekillenmiştir.

Bu düzenleme, net sıfır sera gazı emisyonu, 1990'a kıyasla en az %55 sera gazı emisyonu azaltımı ve Karbon Fiyatlandırma ile Emisyon Ticaret Sistemine Uyum olmak üzere üç temel hedefini belirlemiştir.

Türkiye Sürece dahil olmaz ise;

Müzakere sürecinde oluşacak uyumsuzluktan söz edilmektedir. Geçmişten günümüze müzakere görüşmeleri dikkate alındığında bu işlemin etkisi ne olur sorusunun yanıtını aramak gerekir.

Çok önemli görünen konu ise, Türkiye'de bir ETS oluşturulmadığı takdirde, AB'ye ihraç edilen çimento, çelik, alüminyum gibi Sınırda Karbon Düzenlemesi (CBAM) kapsamındaki ürünlere, AB emisyon fiyatına muadil bir vergi uygulanacak. Bu da ihracatçı firmalara yıllık yüz milyonlarca euro ek maliyet yükleyebilir.

Bu konuda da sorulması gereken soru, önceden ödenecek miktar ile karşılaştırılması durumunda nasıl bir tablo ortaya çıkar? Sayılan sektörler dışındaki etkisinin de kapsamlı çalışılması gerekir. Bu konularda kapsamlı çalışmaların yapıldığına ilişkin belgeler ya yok ya da yeterli değildir.

Sonuç olarak; Yaşanan ekonomik buhranlardan çıkışın sadece üretim ile sağlanmayacağı görülmüştür. Tarihsel süreçler bakımında uluslararası finansal sorunların yaşandığı dönemlere bakıldığında 1970 yılında Doğal Sermaye kavramı ortaya atılarak yeni bir kaynak alanı olarak doğanın finansallaştırılmasını keşfetmiştir. İklim değişimi üzerinde yürütülen

çalışmalar, her ne kadar emisyon azaltımı diye başlasa da yeni bir ticari alan oluşturmaktadır.

Sanayi Devrimi'yle başlayan fosil yakıt patlaması, bir yandan refahın çitasını yükseltirken; diğer yandan atmosferdeki sera gazlarını hızla artırdı. Kuraklık, sel ve orman yangınları bir "küresel acil durum" algısı yaratsa da son 30 yılda geliştirilen politikaların çoğu, karbonu metalaştıran "kirlet ve öde" mekanizmalarına indirgenmiş durumda.

İsmail KÜÇÜK

TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Odası

Kaynakça

* K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Eylül 2023 İklim Kanunu (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/eylul23.pdf>)

* K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Nisan 2024 İklim Değişimi ve Elektrikli Otomobiller (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/nisan24.pdf>)

*K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Eylül 2024 İklim Değişimi, İklim Politikaları ve Çiftçiler (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/IKLIM-EYLUL-2024-1.pdf>)

*K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Ekim 2024 Sürmene-Araklı, Sel ve Taşkınları Bize Neyi Gösterdi? (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/IKLIM-Sayi52-EKIM-24.pdf>)

*K. İsmail, Meteoroloji Mühendisleri Odası E-Bülteni Aralık 2024 BM İklim Konferansları ve Cop29 (<https://meteorolojimuh.org.tr/wp-content/uploads/2024/11/IKLIM-Sayi54-ARALIK-24.pdf>)

*J. Bellemy Foster, Doğanın Savunulması: Dünyanın Finansallaşmasına Direnmek, Moutly Reviev Sayı:12

*J. Bellemy Foster, Birikim Biçimi Olarak Doğa: Kapitalizm ve Yeryüzünün Finansallaşması, Moutly Reviev Sayı:12

*<https://keelingcurve.ucsd.edu/> (5 Mayıs 2025)

*https://icapcarbonaction.com/en/news/turkiye-envisions-central-role-ets-2024-2030-climate-strategy?utm_source=chatgpt.com (5 Mayıs 2025)

*<https://monthlyreview.org/2022/04/01/the-defense-of-nature-resisting-the-financialization-of-the-earth/> (5.5.2025)

*<https://www.forbes.com/sites/jillbaker/2021/11/08/mark-carneys-ambitious-130-trillion-glasgow-financial-alliance-for-net-zero/> (5 Mayıs 2025)

*<https://meteorolojimuh.org.tr/iklim-kanunu-tasarisi-dogayi-finansallastiriyor-ilk-hedef-ormanlarimiz-ve-su-kaynaklari/> (5 Mayıs 2025)

*<https://meteorolojimuh.org.tr/iklim-kanunu-tbmm-gundeminde-net-sifir-mi-elde-var-sifir-mi/> (5 Mayıs 2025)